אלא עולא תחת תחת גמר כתיב הכא [1]תחת אשר ענה וכתיב התם [2]עין תחת עין מה התם ממונא משלם מילקא לא לקי אף כל היכא דאיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי רבי יוחנן אמר אפי' תימא אחותו נערה כאן שהתרו בו כאן שלא התרו בו אלמא קסבר רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה מילקא לקי ממונא לא משלם מנא ליה לר' יוחנן הא אמר קרא [3]כדי רשעתו [א]משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות וסמיך ליה [4]ארבעים יכנו והרי חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי וכי תימא הני מילי היכא דלא אתרו ביה אבל אתרו ביה מילקא לקי ממונא לא משלם [ב]והאמר ר' אמי א"ר יוחנן הכהו [ג]הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה היכי דמי אי דלא אתרו ביה אמאי לוקה אלא פשיטא דאתרו ביה וטעמא דלית בה שוה פרוטה הא אית בה שוה פרוטה ממונא משלם מילקא לא לקי כדאמר רבי אילעא בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין [ד]הכא נמי בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין והיכא איתמר דר' אילעא אהא [ה]מעידין אנו את איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין דברי ר"מ וחכמים אומרים [ו]כל המשלם אינו לוקה ונימא כל הלוקה אינו משלם א"ר אילעא בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין היכן ריבתה תורה מכדי כתיב [5]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו [6]יד ביד למה לי דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון חובל בחבירו נמי מכדי כתיב [7]כאשר עשה כן יעשה לו [8]כן ינתן בו למה לי דבר שיש בו נתינה ומאי ניהו ממון ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא אם כן בטלת [9]ערות אחותך לא תגלה

חובל

יש במינו אב הטומאה יותר מככר שהרי יש בו שום כלי שהוא אב הטומאה כגון כלי עץ אבל שום אוכל אינו נעשה אב הטומאה ועל שני הפירושים קשה לרשב"א דנימא התם אוכל ראשון יוכיח שאין במינו אב הטומאה ומטמא תרומה אף אני אביא שני וכי תימא מה לאוכל ראשון שכן עושה שני בחולין טבול יום יוכיח וליכא למיפרך נמי השתא שכן משונה דאין כאן שום שינוי ונראה לפרש צד חמור דהתם לפי שבאין מכח אב הטומאה לטבול יום וכלי חרס ואוכל ראשון כולם נגעו באב הטומאה מה שאין כן בשני דלא נגע אלא בראשון ור"ת מפרש דגבי עדים זוממין שייך צד חמור משום דאותו צד חמור של חובל יכול להיות בעדים זוממין אם העידו על אחד שחבל בחבירו והוזמו דמשלמין חמשה דברים מה שרצו לחייבו וצד הקל יש לפרש שכן לאו דכחובל ועדים זוממין אין בהן כרת אלא לאו גרידא ולא נגמר מינייהו חייבי כריתות וכן בפ"ק דמכות (דף ד:) דיליף ממוציא שם רע ועדים זוממין דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ופריך מה להצד השוה שבהם שכן צד חמור יש לפרש כי הכא לרבינו תם ולרבינו יצחק ונפרך כיצד צולין (פסחים דף עז.) גבי במועדו ואפילו בטומאה דאמר אי כתב בתמיד שכן כליל ואי כתב בפסח שכן כרת בתרוייהו שכן יש בהן צד חמור התם יש שום פירכא אחריתי דלא מצינו למילף במה הצד ולא חש הש"ס לפרשה ובטעם מועט מסתלק לומר דצריכי: **אלא** עולא תחת תחת גמר. מצינו למימר לפי מסקנא זו דלא קאמר עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא וליכא למימר דילפינן לעולא בכל דוכתא מתחת נתינה ישלם כסף דמהאי גזירה שוה ילפינן(ב) מיטב בכולהו דדוקא לענין מיטב נתקבל שהוא גוף התשלומין דאם לא כן תקשי לר' יוחנן ולאביי דפליגי אעולא דאטו מי לית להו גזירה שוה לענין מיטב והכא לעולא אייתר ליה האי תחת למיפטר ממלקות מגזירה שוה לחובל בחברו הלכך צריך לומר לקמן לעולא דנפקא ליה בושת ופגם מדרכא:

תחת תחת גמר. וגזירה שוה מופנה היא ולמדין ואין משיבין: **אפי' תימא.** היא דמכות באחותו נערה וכשהתרו בו דאיכא ממון ומלקות ואשמעינן דלקי ולא משלם ומתניתין דכתובות כשלא התרו בו דליכא מלקות: **וסמיך ליה ארבעים יכנו.** דהיכא דאיכא שתי רשעיות ניעבד ביה הכא: **בפירוש ריבתה.** לקמיה מפרש היכא: **שלא השם המביאו לידי מכות כו'.** המקרא המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין מלקות מלא תענה) תשלומין מכאשר זמם וכיון דשני שמות הן חייב על שניהם: **נימא כל הלוקה אינו משלם.** ונידרייה במלקות מאי שנא ממון דפשיטא להו: **יד ביד.** דסמיך ליה לא תחוס עינך נפש בנפש וגו': **כן ינתן.** כאשר יתן מום באדם וגו': **מאי טעמא לא אמר כעולא.** דגמר גזירה שוה לעונשו ממון ולא מלקות לכל חייבי ממון ומלקות: **אם כן.** דפטרת בא על אחותו ממלקות בטלת לאו שבה שעונש לאו במלקות:

ופרכינן

[**מנא** ליה לר"י הא. וא"ת לעיל בעי מנא ליה לעולא דממונא משלם ולא לקי כו' והשתא בעי איפכא וי"ל דהכא משום ג"ש דתחת תחת קאמר מנ"ל לר"י דלא דרשינן ג"ש להכי דג"ש זו נתקבלה לכ"ע בבכורות (דף יב.) לגבי בכור]:

שלא השם המביאו לידי מלקות מביאו כו'. פירש בקונטרס משום דממון ומלקות אתו מתרי קראי מלקות מלא תענה וממון מועשיתם לו כאשר זמם וקשה דכ"ש דלאי הוו כתיבי בחד קרא שילקה וישלם שהיה לוקה ומשלם ומיהו שמא יש לפרש לפ"ה משום דממון ומלקות אתו מתרי קראי אין לנו לבטל פסוק אחד לגמרי ולקיים האחר אבל אם היו באים שניהם מועשיתם לו כאשר זמם כגון שהעידו על אחד שהוציא שם רע על אשתו דבאין לחייבו ממון ומלקות אין לוקין ומשלמין ואין נראה לר"י דלא מסתבר שלא יהו חייבין ממון ומלקות בכה"ג כיון שרצו לחייבו שניהם ונראה לר"י לפרש שלא השם המביאו לידי מכות כו' כלומר שהתשלומין לא נכתבו בסמוך למלקות דאם היה כתוב באותו פסוק עצמו לא תענה ואם ענה ועשיתם לו כאשר זמם אז ודאי הוה אמינא דה"ל לאו שניתק לעשה ולא ילקה עליו אבל עתה שנכתב רחוק זה מזה לא הוי ניתק לעשה ולא דמי ללאו דגזילה דחשיב ליה ניתק לעשה בפ' בתרא דמכות (דף טז.) ובשלוח הקן (חולין קמא.) אע"ג דעשה דוהשיב את הגזילה לא כתיב אצל לאו דלא תגזול דהתם ודאי ע"כ הוא ניתק לעשה שהרי עוקר גזילה מתחת ידו אבל קרא דועשיתם לו כאשר זמם אינו עוקר הלאו דלא תענה דעל ידי שאנו עושין לו כאשר זמם אינו נעקר עדותו אלא ע"י שהוזם הלכך לא חשבינן ליה ניתק לעשה כיון שלא נכתב אחריו סמוך לו והר"ר שלמה מדרוי"ש מפרש שלא השם המביאו לידי מכות דהיינו לא תענה מביאו לידי תשלומין פי' אינו בא להיות אזהרה לעונש תשלומין כדאמרינן במכות דממון לא בעי אזהרה ועוד דר' מאיר נפקא ליה אזהרה לכאשר זמם מוכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוספו כדאמרינן בפ"ק דמכות (דף ד:) שאם היה צריך לא תענה לאזהרת ממון אז לא היה לוקה עליו דמחד לאו לא הוה ענשינן ליה ממון ומלקות:

[(ז)כדמשמע בפ"ק דמכות אההיא דתנן מעידין אנו באיש פלוני שחייב מלקות מ' לוקים שמונים מ' מועשיתם כאשר זמם ומ' מלא תענה וחכ"א אין סופג אלא מ' ורבנן האי לא תענה מאי עבדי ליה מיבעיא להו לאזהרת עדים זוממים ור"מ אזהרה נפקא ליה מוכל ישראל וגו' משמע דאי לאו קרא אחרינא לאזהרה מלא תענה לא הוה ענשינן ליה תרי מלקיות ולרבנן אע"ג דלא תענה לא צריך לאזהרת ממון מ"מ אינו לוקה ומשלם משום כדי רשעתו ולא לקי לרבנן אלא כשמעידים שהוא בן גרושה דליכא כאשר זמם ואע"ג דלא תענה לאו שאין בו מעשה ועוד דניתן לאזהרת מיתת ב"ד הכא גלי קרא דלקי מוהיה אם בן הכות הרשע]:

מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם יד ביד למה לי. וליכא למימר דלמה לי יד ביד דמועשיתם לו כאשר זמם משמע בהדיא ממון דכמו שהיה רוצה לחייבו ממון כן יתחייב לו ממון דמצינו למימר דכאשר זמם מיירי במיתה ומלקות אבל בממון מילקא לקי ממונא לא משלם ומיהו קשה לישנא דמכדי כתיב ועשיתם לו כו' יד ביד למה לי דמשמע דמייתורא דלא איצטריך לגופיה הוא דמפיק ליה והא אפילו לא מייתר יד ביד משמע שפיר ממון דליכא לפרושי יד ביד ממש כדנפקא לן בהחובל (ב"ק דף פג: ופד.) מעין תחת עין ועוד הא דקאמר גבי חובל בחבירו כן ינתן בו למה לי דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון אימא הני מילי היכא דלא אתרו ביה דמכן ינתן בו נפקא כהחובל נזק ולא מכאשר עשה אבל היכא דאתרו ביה אימא דמילקא לקי ונראה לר"י דהך סוגיא אתיא כמאן דמפיק התם עין תחת עין ממון מקרא דיד ביד והיינו דקאמר מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם ואי ס"ד (ח)עין תחת עין ממש א"כ יד ביד בעדים זוממין למה לי מכאשר זמם נפקא אלא אייתר יד ביד למידרש דבר הניתן מיד ליד דהיינו ממון אבל אי לא אייתר הוה אמינא יד ביד ממש: (א) **חובל** בחבירו מכדי כתיב כאשר עשה כן יעשה לו. דמשמע ממון כדאוקמן מייתורא דיד ביד כדפרישית וא"כ כן ינתן בו למה לי והא ליכא למימר דאתא להיכא דלא אתרו ביה דמיד ביד נפקא אלא ע"כ לא איצטריך אלא היכא דאתרו ביה ומיהו הא לא קשיא ליה אמאי איצטריך כאשר עשה וגו' דנשנה כאן לשום צורך כדאמרינן כל פרשה שנאמרה ונישנית כו' אבל כן ינתן בו למה חזר ושנה שתי פעמים אלא לומר לך דבר הניתן מיד ליד להיכא דאתרו ביה והוא הדין דהוה מצי למימר מכדי כתיב יד ביד כן ינתן בו למה לי: **ורבי** יוחנן מ"ט לא אמר כעולא. והא ליכא למימר דלא שמיע ליה גזירה שוה דתחת תחת דהא ילפינן לה בבכורות(ט) גבי בכור ובכמה מקומות: **אם** כן בטלת ערות אחותך לא תגלה. וא"ת כל לאו שאין בו מעשה ולאו הניתק לעשה ביטלנו הלאו כיון שאין לוקין עליו הא לאו מילתא היא דהאיך לאו בר מלקות הוא אבל הכא דשייך ביה מלקות לית לן למידרש גזירה שוה לאפוקי מלקות מיניה כיון דאיכא לאוקומי גז"ש אמילתא אחריתי:

אלא

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל' ד פי' קלא טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף ב:

כג ב מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ג:

כד ג מיי' פי"ח מהל' עדות הל' א סמג עשין קי טור ח"מ סי' לח:

◆

תוספות רי"ד

ור"י אמר אפילו תימא באחותו נערה. כאן שהתרו בו כאן שלא התרו בו אלמא קסבר ר"י כל היכא דאיכא ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם פי' המורה. אפילו תימא ההיא דמכות באחותו נערה וכשהתרו בו דאיכא ממון ומלקות דלקי ולא משלם. ומתני' דהכא בשלא אתרו בי' דליכא מלקות כ"א ממון.

מסורת הש"ס

א) לקמן לג., ב"ק פג: מכות ד: יג:, ב) סנהדרין פה. מכות ט., ג) מכות ד., ד) [שמות כ], ה) [ב"ק ה.], ו) תו"כ, ז) ס"א יד תחת יד ממש, ח) [דף יב. מ.],

◆

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט
2. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
3. וְהָיָה אִם בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
4. אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: דברים כה ג
5. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט
6. וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל: דברים יט כא
7. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
8. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: ויקרא כד כ
9. עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: ויקרא יח ט

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מכדי וד"ה חובל בחבירו נמי מכדי הכ"ל:

◆

מוסף רש"י

הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה. שאם יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה, דילפינן בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין, וכי אין בה שוה פרוטה לוקה, שעבר על לא יוסיף פן יוסיף (מכות ח.). שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין. מלקות משום לא תענה ותשלומין משום כאשר זמם. השם, המקרא (מכות ד.). כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (שם).